

<OTS3>10. Ympäristö ja yhteiskunta</OTS3>vailja

Anja Nygren

Aiempiä vuosikymmeniä ihmisten suhdetta ympäristöön tarkasteltiin usein jähmettyneiden luonto-kulttuurisuhteiden avulla. Nykyisin ympäristö- ja yhteiskuntasuhteet muodostavat huomattavasti laajemman aihepiirin, jolla on monimuotoisia yhteyksiä talouteen, politiikkaan, yhteiskuntaan ja kulttuuriin (Castree 2005; Little 1999). Ymmärtääksemme ihmisten tapaa käyttää luonnonvaroja ja hahmottaa ympäristöä, tarvitsemme perusteellisia analyysejä suhteista, kulttuurisista arvoista sekä sosiaalisista säännöistä, jotka säätelevät luonnonvarojen käyttöä ja saatavuutta. Ne vaikuttavat ratkaisevasti siihen, miten luonnonvarojen käyttöön liittyvät hyödyt ja haitat jakaantuvat eri ihmisten, yhteisöjen ja yhteiskuntien kesken.

Latinalaisen Amerikan ympäristötutkimuksen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen kentillä on viime vuosina noussut esiin useita merkittäviä aiheita. Tarkastelen tässä luvussa niistä seuraavia viittä osa-aluetta: 1) luonnonvarojen käyttäjät ja ympäristösuhteet, 2) ympäristömielikuvat ja ympäristödiskurssit, 3) ympäristösertifioinnit ja globaalit tuotanto- ja kulutusketjut, 4) ympäristöriskit ja ympäristöhallinta sekä 5) ympäristöoikeudenmukaisuus ja ympäristöliikettä. Näiden teemojen avulla rakennan kuvan Latinalaiseen Amerikkaan kohdistuvan yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen pääsuuntauksista ja vastaamaan siihen, miksi Latinalaisen Amerikan tutkimuksessa ympäristö-yhteiskuntasuhteet ovat keskeisellä sijalla.

<OTS2>Luonnonvarojen käyttäjät ja ympäristösuhteet</OTS2>

Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on vahvasti poikkitieteellinen ja melko nuori tutkimuksen kenttä. Se alkoi saavuttaa kannatusta sekä Yhdysvalloissa, Euroopassa että Latinalaisessa Amerikassa 1970-luvulta lähtien. Aihealueesta riippumatta Latinalaiseen Amerikkaan kohdistuva yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on aina ollut luonteeltaan vahvasti sosiaalista ja poliittista. Latinalaista Amerikkaa tutkivat yhteiskuntatieteilijät ovat jo tutkimuskentän muotoutumisesta lähtien kritisoineet ihmisten luontosuhteiden tarkastelua joko

ympäristöllisten olosuhteiden tiukasti määääminä tai puhtaasti kulttuurisina merkitysjärjestelminä.

Etenkin 1990-luvun jälkistrukturalististen ja jälkikolonialististen näkökulmien myötä kasvava joukko Latinalaisen Amerikan ympäristökysymyksiä tarkastelevia antropologeja ja maantieteilijöitä alkoi kyseenalaistaa aiempien koulukuntien näkökulmat, joissa keskityttiin alkuperäiskansojen ja paikallisyhteisöjen tapaan hahmottaa ympäristöään yksioikoisten luonto–kulttuuri-jaotteluiden kautta (Little 1999; Schmink & Wood 1992; Zimmerer 1993).

Luontosuhteiden tarkastelun sijasta alettiin painottaa sitä, että ympäristösuhteita tuli analysoida monimuotoisena kenttänä, jossa koskematon luonto, sosiaalisesti tuotettu luonto ja ihmisten rakentama ympäristö kietoutuvat toisiinsa. Ympäristösuhteisiin liittyy moninaisia taloudellisia toimintoja, kulttuurisia merkityksiä ja poliittisia valtasuhteita.

Samoihin aikoihin monet **arkeologit ja antropologit** alkoivat kyseenalaistaa näkemyksiä, joiden mukaan Latinalaisen Amerikan alankoalueiden alkuperäiskansat olisivat olleet puhtaita metsästäjä-keräilijöitä ja että heidän toimeentulonsa riippui yksinomaan luonnonmetsistä.

Latinalaisen Amerikan intiaaneihin keskittyvien Anna Rooseveltin (1991) ja William Baléen (1992) arkeologiset ja etnobotaniset tutkimukset Etelä-Amerikan metsästäjä-keräilijöistä olivat urauurtavia. He kritisoivat aiempien tutkimusten historiattomuutta ja näkemyksiä, jotka painottivat ympäristötekijöiden määräävyyttä. Baléen mukaan kesannot ja hylätyt maanviljelysseudut erilaisine viljelykasveineen ovat olleet Amazonian metsästäjä-keräilijöille erittäin tärkeitä toimeentulon hankintapaikkoja. Lisäksi monet metsästäjä-keräilijät ovat harjoittaneet intensiivistä ravintokasvien – esimerkiksi maissin, maniokin ja banaanin – viljelyä. Monet Amazonian alkuperäisasukkaat ovat voineet siirtyä asteittaisesti maanviljelijöistä kierteleviksi metsästäjä-keräilijöiksi ja kääntäen. Maanviljelysyhteisön väestömäärän pieneneminen ja työvoiman väheneminen tautiepidemian tai sodankäynnin seurauksena ovat saattaneet johtaa siihen, että yhteisö on hajaantunut vaikeammin kontrolloitaviksi metsästäjä-keräilijäryhmiksi. Vastaavasti metsästäjä-keräilijät ovat voineet yhdistyä paikallaan pysyvämmiksi ryhmittymiksi tiettyjen viljelykasvien satokausien mukaan.

Ylipäätään väitteet siitä, että Latinalaisen Amerikan alkuperäiskansat edustaisivat ”alkuperäisiä

luonnonsuojelijoita” tai ”jaloja villejä”, jotka ovat eläneet sopusoinnussa koskemattoman luonnon kanssa, ovat liian yksioikoisia. Monet metsästäjä-keräilijät ovat kieltämättä muokanneet elinpiiriinsä kuuluvaa luontoa suhteellisen pienimuotoisesti. Koska toimeentulo on hankittu kierrellen, on luonnonvaroja harvoin käytetty yli oman tarpeen. Näkemykset alkuperäiskansoista aktiivisina luonnonsuojelijoina yksinkertaistavat kuitenkin heidän toimeentulomuotojensa ja ympäristösuhteidensa moninaisuuden. Käsityksiä luonnosta suojeltavana kohteena ja luonnonsuojelusta tietoisena toimintana ei välttämättä voi yleistää perinteisten alkuperäiskansojen keskuuteen. Nykyisten alkuperäiskansojen elintavoista ja toimeentulomuo-doista ei voida myöskään tehdä suoraviivaisia johtopäätöksiä siitä, millaisia heidän esi-isänsä toimeentulo ja ympäristösuhteet ovat olleet aiempina vuosisatoina. Monet alkuperäisryhmät asuvat tätä nykyä ekologisesti ja sosiaalisesti marginaalisemmillä alueilla, kuten ahtaasti rajatuilla metsäalueilla tai syrjäisillä vuoristoseuduilla. Ryhmien toimeentulo- ja sosiaalishistoria monenlaisine vaikuttimien ja verkostoineen on pitkä ja monipolvinen.

Latinalaisen Amerikan yhteiskuntatieteellisessä ympäristötutkimuksessa on kyseenalaistettu myös näkemykset, joilla intiaaniväestöön kuulumattomat pienviljelijät on usein luokiteltu valtakulttuurista poikkeaviksi toisiksi. Mestitsiväestöön kuuluvat pienviljelijät on usein esitetty julkisessa keskustelussa trooppisten metsien hävittäjinä ja viljelymaan köyhdyttäjinä tietämättömyyden, köyhyyden ja ympäristöongelmien noidankehässä. Samalla heidät on katsottu mitäänsanomattomaksi väestönosaksi, jolta puuttuu intiaaneille ominainen kulttuurinen kiintymys paikkaan ja syvä, symbolinen suhde ympäristöön (Nugent 1997; Nygren 2004). Trooppisten metsien häviämisen ja viljelymaan köyhtymisen sosiaalisten syy- ja seuraussuhteiden ymmärtämiseksi tarvitaan huomattavasti hienovaraisempaa analyysiä ympäristömuutoksen taustalla olevista kytkennöistä.

Trooppisten metsien häviämiseen ja viljelymaan köyhtymiseen vaikuttavat ratkaisevasti maanomistusolot ja luonnonvarojen hallinta, valtiolliset maatalous-, metsä- ja ympäristöpolitiikan linjaukset sekä trooppisten tuotteiden kansainväliset markkinat (Kay 2006; Redclift & Goodman 1991, ks. myös Krögerin luku tässä kirjassa). Köyhyys sinänsä on Latinalaisessa Amerikassa harvoin suora syy ympäristöongelmiin. Pikemminkin syynä on resurssien epätasainen jakautuminen. Latinalaisen Amerikan voimakkaasti kehittyvienkin talouksien luokittelu

kehityksmaiksi ei perustu niinkään maiden kehittymättömyyteen tai absoluuttiseen köyhyyteen, vaan tulojen ja varallisuuden jakautumiseen epätasaisesti. Esimerkiksi Brasiliassa yksi prosentti väestöstä omistaa 46 prosenttia viljelykelpoisesta maasta. Kun kotitalouksien tulojen ja varojen jakautumista mitataan Gini-indeksillä, jossa luku 0 edustaa täydellistä tasa-arvoa ja 100 täydellistä epätasa-arvoa, Tanskan arvo vuonna 2008 oli 24,7, Suomen 26,9, mutta Meksikon arvo 48,1 ja Brasilian 55,0 (UNDP 2009). Useissa Latinalaisen Amerikan maissa on maailman suurimmat tulo- ja varallisuuserot (ks. myös Rannan luku tässä kirjassa).

Samalla on syytä muistaa, että Latinalainen Amerikka on ekologisesti ja sosiaalisesti monimuotoinen maanosa. Keski-Amerikan sademetsäalueella asuva vaniljan viljelijä voi saada 25 000 dollarin vuositulot puolen hehtaarin, tuottavassa vaiheessa olevalta viljelmältä. Patagonian pampalta elantonsa hankkiva 20 000 hehtaarin karjatilallinen luokitellaan toimeentulon rajoilla eläväksi pienviljelijäksi. Tämä johtuu siitä, että pampalla yhtä nautaa kohden tarvitaan vähintään kymmenen hehtaaria laidunala. Pampan karjapaimenen tapa hahmottaa elinympäristöään maisemassa, jossa horisontti voi siintää kymmenien kilometrien päässä, on hyvin erilainen kuin sademetsien asukkailla, joille ympäristö näyttäytyy vahvasti kerroksellisenä. Pampan asukkaat saattavat kokea sademetsän tukahduttavana ja sotkuisena, koska siellä ei ole katsetta ohjailevaa horisonttia. Sademetsien asukkaat puolestaan saattavat tulkita pampan paljastavaksi, koska siellä ei ole mahdollisuuksia suojautua tai katseella rajata maisemaa.

Luonnonvarojen käyttötavat ja käsitykset ympäristöstä vaihtelevat ajan, paikan, toimeentulon muodon, sukupuolen sekä kulttuurisen identiteetin ja yhteiskunnallisen aseman mukaan. Tutkiessani metsien häviämisen historiaa Costa Rican vuoristokylissä huomasin, että maissin ja riisin viljelystä toimeentulonsa saanut ikääntyvä sukupolvi tunsikin luonnonmetsien kymmenet sahatavara- ja polttopuulajit sekä lääkekasvit. Karjaa kasvattava nuorehko sukupolvi sen sijaan harmitteli, että heidän vanhempansa polttivat arvopuut kaskiviljelmiksi tai myivät ne pilkkahintaan sahatavaran ostajille ilman käsitystä metsien taloudellisesta arvosta. Nuoriso piti luonnonmetsiä ja niiden lääkekasveja etäisenä muistona isovanhempiensa ajoilta, eikä heillä ollut henkilökohtaista kosketusta luonnonmetsiin. Samalla he olivat kaikkien kiinnostuneimpia metsien istutuksesta ja ympäristönsuojelusta (Nygren 2000).

<OTS2>Ympäristömielikuvat ja ympäristödiskurssit</OTS2>

Se miten ympäristöä tulkitaan ja millaisia merkityksiä sille annetaan vaikuttaa ratkaisevasti siihen, miten luonnonvaroja käytetään ja kuka niiden käyttöä ja saatavuutta kontrolloi. Tätä seikkaa on Latinalaisen Amerikan yhteiskuntatieteellisessä ympäristötutkimuksessa tarkasteltu erityisesti luonnonsuojelun ja suojelualueiden perustamisen kohdalla. Monissa suojelualuehankkeissa tiukan luonnonsuojelun kannattajat ovat valjastaneet paikallisen intiaaniväestön erilaisten mielikuvien avulla palvelemaan biodiversiteetin suojelun tarkoituksia (Sletto 2005; Sundberg 2006). Kansainvälisten ympäristöjärjestöjen ja paikallisväestön yhteistyöverkostot rakentuvat usein yksioikoisten mielikuvien varaan: niissä alkuperäisväestö muodostaa luonnon kanssa sopusoinnussa eläviä yhteisöjä, jotka vaalivat perinteitään ja joilla on yhteisöllinen ja ympäristöllisesti kestävä luontosuhde kerskakulutteisen ja itsekeskeisen luontosuhteen sijasta.

Monet Latinalaisen Amerikan alkuperäiskansat ovat itse nousseet vastustamaan tällaisia käsityksiä (Brysk 2000; Conklin & Graham 1995). Intiaaniliikkeet ovat painottaneet ympäristöliikkeiden ja intiaaniyhteisöjen yhteistyöverkostojen epäsuhtaisuutta. Ennen kaikkea intiaaniedustajat ovat kritisoineet sitä, että heidän perinteiset tapansa käyttää luonnonvaroja ja hahmottaa elinympäristöään valjastetaan palvelemaan pohjoisen ympäristöliikkeiden suojelupyrkimyksiä tropiikissa. Tällöin helposti intiaanien päämäärät – maa- ja metsäoikeuksien tunnustaminen, luonnonvarojen käyttöoikeuksien parantaminen ja itsemääräämisoikeuksien vahvistaminen kansainvälisten verkostojen avulla – jäivät lapsipuolen asemaan (Conklin & Graham 1995; Slater 2001).

Osa Latinalaisen Amerikan intiaaniyhteisöistä on kuitenkin tietoisesti käyttänyt hyväkseen kansainvälisiä ympäristödiskursseja. He ovat pyrkineet niiden avulla säätämään suhdettaan kansainvälisiin tiedotusvälineisiin, ympäristöhankkeisiin ja kehitysprojekteihin. Esimerkiksi Kolumbian tukano- ja yanakona-intiaanit ovat alkaneet korostaa kulttuurista erityisyytään ja ainutlaatuista luontosuhdettaan pyrkiessään vahvistamaan omistus- ja käyttöoikeuksiaan maahan sekä muihin luonnonvaroihin (Jackson 1995; Jackson & Ramírez 2009). Venezuelan yanomamit ja Brasilian kayapot ovat puolestaan luoneet strategisia yhteyksiä kansainvälisiin tiedotusvälineisiin ja ympäristöjärjestöihin vahvistaakseen asemaansa ympäristöpolitiikassa ja yhteiskunnallisessa

vaikuttamisessa (Oakdale 2004; Ramos 1998).

Toisinaan alkuperäiskansojen kansainvälisen verkostoitumisen muodot ovat saaneet etnisen nationalismiin piirteitä. Kysymykset siitä, kenellä on oikeus puhua intiaanien tai paikallisten ihmisten nimissä ja kenellä on mahdollisuus määritellä vallitsevia ympäristö- ja kehitysdiskursseja, ovat poliittisesti arkaluontoisia. Esimerkiksi Amazonian sademetsäintiaanien on huomattavasti helpompi saada ääntään kuuluviin kansainvälisissä ympäristöjärjestöissä kuin Andien ylänköintiaanien. Tähän ovat osittain syynä vahvat mielikuvat sademetsästä vihreänä paratiisina, biodiversiteetin aarrearkkuna ja perinteisenä apteekkina, jonka uumeniin kätkeytyvät ihmiskunnalle tärkeät luonnonrikkauudet ja perinteiset ympäristötietämyksen muodot.

Alkuperäiskansoihin kuulumattomilla yhteisöillä on usein heikot mahdollisuudet vaikuttaa tällaisiin kansainvälisiin mielikuviin ja niiden sisältöön. Yksi esimerkki on 1970-luvulla Lounais-Brasiliasta Acren alueelta alkanut kuminkerääjien yhteiskunnallinen liike. Vasta kun liikkeen johtohahmo Chico Mendes ryhtyi yhdistämään mestitsi-kuminkerääjien luonnonvaraoikeuksien tunnustamisen ja elinolojen parantamisen tavoitteet luonnonsuojeluaatteeseen ja intiaaniliikehdintään, liike alkoi saada tilaa kansainvälisissä tiedotusvälineissä ja ympäristö- ja ihmisoikeusjärjestöissä.

<OTS2>Ympäristösertifioinnit ja globaalit tuotanto- ja kulutusketjut</OTS2>

Kulkiessani eräänä elokuun iltapäivänä Helsingin Esplanadilla silmiini osui erään kahvilan kadulle pystyttämä mainoskyltti, jossa luki: "Puro Fair Trade Coffee: Helping to Save Rainforests". ("Puro Reilun kaupan kahvi: Mukana sademetsien suojelussa"). Kahvilan terassi oli täynnä enemmän tai vähemmän kosmopoliitteja kahvinjuojia. Ympäristösertifiointeihin kohdistuneen tutkimuskokemukseni perusteella oletan, että edes reilua kauppaa kannattavat kahvinnautiskelijat eivät välttämättä pysähtyneet miettimään, millaisia mielleyhtymiä mainoskyltin oli tarkoitus herättää ja mitä tekemistä reilun kaupan kahvilla ylipäätään on sademetsien suojelun kanssa.

Erilaiset reilun kaupan, eettisen kaupan ja metsien ympäristösertifioinnit ovat kasvattaneet suosiotaan viime vuosina. Näitä markkinalähtöisiä ympäristöhallinnan muotoja on pidetty

tehokkaina keinoina ohjailla ihmisten kulutuskäyttäytymistä ympäristön ja yhteiskunnan kannalta kestäväan suuntaan. Samalla valtioiden roolia ympäristöasioiden kontrollissa on tietoisesti kavennettu, koska se on katsottu liian hitaaksi ja jähmeäksi ja siksi kykenemättömäksi vastaamaan vallitsevan neoliberalistisen ympäristö- ja talouspolitiikan haasteisiin (Lemos & Agrawal 2006).

Markkinalähtöisten ympäristösertifiointien ongelmana on niiden oletus, että yksittäinen kuluttaja tietää tarkasti, millaista tuotantoa ja kauppaa hän haluaa olla ostopäätöksillään tukemassa. Voidaan kysyä, kuinka moni suomalainen kuluttaja pystyy kahvipakettia tai banaaniterttua valitessaan miettimään, miten näiden tuotteiden tuottaminen ja kuluttaminen vaikuttavat Latinalaisen Amerikan pienviljelijöiden asemaan ja ympäristön tilaan. Valveutuneenkin kuluttajan on vaikea tietää millainen kulutus on sosiaalisesti oikeudenmukaista ja ympäristöllisesti kestävä. Esimerkiksi kahvin sertifiointijärjestelmiä on lukuisia, ja niihin liittyvät taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristön kestävyyskriteerit ovat monimutkaisia. Vaikka sertifioinnit perustuvat ajatukseen kuluttajan omaehtoisista ostopäätöksistä, monimutkaiset sertifiointijärjestelmät ovat kasvattaneet erilaisten asiantuntijoiden valtaa etelän ja pohjoisen välisten tuotanto- ja kulutusketjujen sääntelyssä (Bieri & Nygren 2011).

Sertifioidut troppiinkin tuotteet – erilaiset maataloustuotteet, sahatavara, huonekalut ja tekstiilit – ovat kasvavia myyntiartikkeleita kansainvälisillä erityismarkkinoilla. Vaarana sertifioitujen tuotteiden tuotanto- ja kauppaketjuissa on se, että tuotteisiin luotu lisäarvo siirtyy enenevässä määrin pohjoisen vähittäiskauppioiden käsiin (Auld 2010; Klooster 2006). Latinalaisen Amerikan kahvikauppaa analysoineiden tutkijoiden mielestä monet vaihtoehtoisin kaupankäynnin tapoihin perustuneet Reilun kaupan sertifiointijärjestelmän kaltaiset liikkeet ovat yleistymisensä myötä vaarassa menettää erikoislaatunsa oikeudenmukaisen kaupan suunnannäyttäjinä. Isot monikansalliset kauppaketjut lisäävät valtaansa myös sertifioitujen tuotanto- ja kulutusketjujen sääntelyssä (Raynolds ym. 2007; Valkila & Nygren 2010).

Vastapainon edustajan ehdotuksen mukaisesti tietolaatikon voisi sijoittaa myös tähän kohtaan.

<OTS3>Ympäristöriskit ja ympäristöhallinta</OTS3>

Ilmastonmuutos on nostanut ympäristöriskit ja niihin liittyvän ympäristöhallinnan Latinalaisen Amerikan yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen ja -vaikuttamisen keskeisiksi aiheiksi. Globalisoituvassa maailmassa ympäristöriskien hallinta ei ole enää pelkästään valtiollisten instituutioiden tehtävä. Mukaan ovat tulleet monenlaiset, markkinalähtöiset ja kolmannen sektorin mekanismit, kuten ympäristösertifioinnit (Lemos & Agrawal 2006). Nykyisessä tutkimuksessa painotetaan, että ympäristöriskejä ja -haavoittuvuuksia tulee jäsentää erilaisten neuvotteluiden, kompromissien ja kiistelyiden kenttänä.

Monet ympäristöriskit ovat ajankohtaisia etenkin Latinalaisen Amerikan kaupungeissa. Yhdistyneiden kansakuntien väestötilaston mukaan Latinalainen Amerikka on nykyään yhtä kaupungistunut kuin Länsi-Eurooppa ja kaupungistuneempi kuin Pohjois-Amerikka. Arviolta 76 prosenttia Latinalaisen Amerikan väestöstä asuu tätä nykyä kaupunkimaisilla alueilla. Ympäristöriskit ja -haavoittuvuudet jakautuvat kaupunkien sisällä kuitenkin epätasaisesti, minkä Mark Pelling (2003) on Guyanan pääkaupunkia koskevassa tutkimuksessaan osoittanut. Marginaalissa eläviä väestönosia uhkaavat monenlaiset ympäristöriskit, sillä he asuvat tulva-alttiilla alueilla, joissa on puutteellinen juomavesi- ja jätehuolto. Rikas eliitti sulkeutuu erillisille asuinalueilleen, joissa ovat omat vesi-, jätehuolto-, terveydenhoito- sekä koulutus- ja turvallisuuspalvelunsa. Ympäristöriskien ennaltaehkäisemiseksi ja hallitsemiseksi tarvitaan selkeää ymmärrystä yhdyskuntasuunnittelusta ja ympäristöpolitiikasta. Ne vaikuttavat osaltaan siihen, millaisille ympäristöriskeille eri väestönosat ja asuinalueet altistuvat ja millaiset ovat eri ihmisten mahdollisuudet selviytyä ympäristöriskeistä ja -haavoittuvuuksista.

<OTS2>Ympäristöoikeudenmukaisuus ja ympäristöliikehdintä</OTS2>

Tärkeä aihe Latinalaisen Amerikan yhteiskunnallisessa ympäristötutkimuksessa on myös ympäristöoikeudenmukaisuus ja siihen liittyvät ympäristöliikehdinnän muodot. Ympäristöoikeudenmukaisuudella tarkoitetaan ympäristöhyötyjen ja -haittojen jakautumista eri ihmisten, yhteisöjen ja yhteiskuntien kesken (Carruthers 2008).

Nykyisen oikeudenmukaisuuskeskustelun ja ympäristöliikehdinnän tarkastelussa tarvitaan huomattavasti monimuotoisempia analyyseja kuin sellaiset kahtiajaottelut, joissa paikallisen

yhteisön katsotaan vastustavan yhtenä joukkona suurta kansainvälistä ympäristöhanketta tai monikansallista yhtiötä. Paikallisilla ihmisillä voi olla monia, eriäviäkin näkemyksiä jonkin kansainvälisen ympäristöhankkeen paikallisista vaikutuksista. Myös hankkeen toteuttajilla voi olla erilaisia näkemyksiä hankkeen tavoitteista ja toimintatavoista. Tästä kirjosta muodostuu usein monimutkaisten neuvotteluiden, kompromissien ja kiistelyiden kenttä, jossa myös paikallisilla ihmisillä voi olla vahvoja siteitä erilaisiin kansainvälisiin järjestöihin (Brysk 2000). Kuten antropologi Jean Jackson on painottanut, tällaisissa liikehdinnöissä on aina kyse sekä luonnonvarojen käytöstä ja kontrollista että luonnolle ja ympäristölle annettavista kulttuurisista merkityksistä ja symbolisista arvoista (Jackson 1995; Jackson & Ramírez 2009).

Maantieteilijät Tom Perreault ja Gabriela Valdivia (2010) ovat tarkastelleet öljyntuotannon, sosiaalisen liikehdinnän ja valtiollisen luonnonvarojen hallinnan välisissä suhteissa Ecuadorissa ja Boliviassa. Heidän mukaansa öljy-yhtiöiden toimia Ecuadorissa ovat kritisoineet ennen kaikkea yhtiöiden työntekijät ja ammattiyhdistysliikkeiden edustajat. Boliviassa protestiliikkeiden kärkihahmoina ovat olleet vaihtelevia strategioita käyttävät intiaaniyhteisöt, yhteiskunnalliset liikkeet ja paikalliset maanomistajat. Osa arkipäivän ympäristöliikehdinnästä ei koskaan muotoudu järjestäytyneiksi liikkeiksi eikä saa huomiota kansainvälisesti. Tällaisilla liikehdinnöillä voi kuitenkin olla merkittävä rooli paikallisten ihmisten pyrkiessä vaikuttamaan elinympäristöönsä koskeviin ympäristökysymyksiin (Carruthers 2008). Latinalaisessa Amerikassa laajalle levittäytynyttä ja kansainvälisesti järjestäytynyttä pienviljelijöiden *Vía Campesina* -liikettä on kritisoitu siitä, että institutionalisoituessaan se on unohtanut paikallisten viljelijöiden jokapäiväiset tarpeet ja tavat hahmottaa oikeudenmukaisuuteen liittyviä kysymyksiä (Edelman 2008).

Monet tutkijat ovat viime aikoina kiinnittäneet huomiota tärkeään ilmiöön. Nimittäin intiaanien, pienviljelijöiden, maattomien ja ympäristöaktivistien vaihtoehtoiset liikehdinnät ovat onnistuneet saavuttamaan merkittäviä muutoksia ympäristöhallinnan institutionaalisissa käytänteissä. Kuitenkaan luonnonvarojen hyödyntämistavat tai niihin liittyvät valtasuhteet eivät ole muuttuneet ratkaisevasti (Liverman & Vilas 2006). Maatalous-, metsä-, kaivos- ja öljyteollisuuden toimintatavat Latinalaisessa Amerikassa sekä näihin kytkeytyvät maailmankaupan rakenteet ovat säilyneet pitkälti samanlaisina, vaikka ympäristöliike ja paikalliset ihmiset ovat vaatineet oikeudenmukaisuutta (Bebbington ym. 2008).

Monet tämän luvun keskeisistä kysymyksistä liittyvät saumattomasti toisiinsa.

Ympäristösertifiointit kytkeytyvät ympäristöhallintaan, ympäristödiskurssit ympäristöoikeuksiin ja -liikehdintöihin. Ympäristökysymyksiä on lähes mahdoton erottaa monista kehitys- ja ihmisoikeuskysymyksistä. Ympäristökysymykset ovat aina yhteiskunnallisia kysymyksiä. Niiden ymmärtäminen ja hallinta vaativat laaja-alaista näkemystä monista eri toimijoista, päämääristä, yhteiskunnallisista kytkennöistä ja niihin liittyvistä valtasuhteista.

<OTS2>Kirjallisuus</OTS2>

Auld, Graeme (2010) Assessing Certification as Governance: Effects and Broader Consequences for Coffee. *The Journal of Environment & Development* 19:2, 215–241.

Balée, William (1992) People of the Fallow: A Historical Ecology of Foraging in Lowland South America. Teoksessa Kent H. Redford & Christine Padoch (toim.) *Conservation of Neotropical Forests: Working from Traditional Resource Use*. New York: Columbia University Press, 37–58.

Bebbington, Anthony & Abramovay, Ricardo & Chiriboga, Manuel (2008) Social Movements and Rural Territorial Development in Latin America. *World Development* 36:12, 2874–2887.

Bieri, Mari & Nygren, Anja (2011) The Challenges of Certifying Tropical Community Forests: A Case Study from Honduras. *The Journal of Environment & Development* 20:2, 145–166.

Brysk, Alison (2000) *From Tribal Village to Global Village: Indian Rights and International Relations in Latin America*. Stanford: Stanford University Press.

Carruthers, David V. (2008) Introduction: Popular Environmentalism and Social Justice in Latin America. Teoksessa David V. Carruthers (toim.) *Environmental Justice in Latin America: Problems, Promise, and Practice*. Cambridge: MIT Press, 1–22.

Castree, Noel (2005) *Nature*. Lontoo: Routledge.

Conklin, Beth A. & Graham, Laura R. (1995) The Shifting Middle Ground: Amazonian Indians and Eco-Politics. *American Anthropologist* 97 :4, 695–710.

Edelman, Mark (2008) Transnational Organizing in Agrarian Central America: Histories, Challenges, Prospects. *Journal of Agrarian Change* 8:2–3, 229–257.

Goodman, David & Redclift, Michael (toim.) (1991) *Environment and Development in Latin America: The Politics of Sustainability*. Manchester: Manchester University Press.

Jackson, Jean (1995) Culture, Genuine and Spurious: The Politics of Indianness in the Vaupés, Colombia. *American Ethnologist* 22:1, 3–27.

Jackson, Jean E. & Ramírez, María Clemencia (2009) Traditional, Transnational and Cosmopolitan: The Colombian Yanacona Look to the Past and to the Future. *American Ethnologist* 36:3, 521–544.

Kay, Cristóbal (2006) Rural Poverty and Development Strategies in Latin America. *Journal of Agrarian Change* 6:4, 455–508.

Klooster, Dan (2006) Environmental Certification of Forests in Mexico: The Political Ecology of Nongovernmental Market Intervention. *Annals of the Association of American Geographers* 96:3, 541–565.

Lemos, María Carmen & Agrawal, Arun (2006) Environmental Governance. *Annual Review of Environment and Resources* 31, 297–325.

Little, Paul (1999) Environments and Environmentalists in Anthropological Research: Facing a New Millenium. *Annual Review of Anthropology* 28, 253–284.

Liverman, Diana M. & Vilas, Silvina (2006) Neoliberalism and the Environment in Latin America.

Annual Review of Environment and Resources 31, 327–363.

Nugent, Stephen (1997) The Coordinates of Identity in Amazonia: At Play in the Fields of Culture. *Critique of Anthropology* 17:1, 33–51.

Nygren, Anja (2000) Development Discourses and Peasant-Forest Relations: Natural Resource Utilization as a Social Process. *Development and Change* 31:1, 11–34.

--- (2004) Contested Lands and Incompatible Images: The Political Ecology of Struggles over Resources in Nicaragua's Indio-Maíz Reserve. *Society & Natural Resources* 17:3, 189–205.

Oakdale, Susanne (2004) The Culture-Conscious Brazilian Indian: Representing and Reworking Indianness in Kayabi Political Discourse. *American Ethnologist* 31:1, 60–76.

Pelling, Mark (2003) Toward a Political Ecology of Urban Environmental Risk: The Case of Guyana. Teoksessa Karl S. Zimmerer & Thomas J. Bassett (toim.) *Political Ecology: An Integrative Approach to Geography and Environment-Development Studies*. New York: Guilford Press, 73–93.

Perreault, Tom & Valdivia, Gabriela (2010) Hydrocarbons, Popular Protest and National Imaginaries: Ecuador and Bolivia in Comparative Context. *Geoforum* 41:5, 689–699.

Ramos, Alcilda (1998) *Indigenism: Ethnic Politics in Brazil*. Madison: University of Wisconsin-Madison.

Raynolds, Laura T. & Murray, Douglas & Wilkinson, John (2007) *Fair Trade: The Challenges of Transforming Globalization*. Lontoo: Routledge.

Redclift, Michael & Goodman, David (1991) Introduction. Teoksessa David Goodman & Michael Redclift (toim.) *Environment and Development in Latin America: the Politics of Sustainability*. Manchester: Manchester University Press, 1–23.

Roosevelt, Anna (1991) *Moundbuilders of the Amazon: Geophysical Archaeology on Marajó Island, Brazil*. New York: Academic Press.

Schmink, Marianne & Wood, Charles H. (1992) *Contested Frontiers in Amazonia*. New York: Columbia University Press.

Slater, Candace (2001) Justice for Whom? Contemporary Images of Amazonia. Teoksessa Charles Zerner (toim.) *People, Plants & Justice: The Politics of Nature Conservation*. New York: Columbia University Press, 67–82.

Sletto, Bjørn (2005) A Swamp and Its Subjects: Conservation Politics, Surveillance and Resistance in Trinidad, West Indies. *Geoforum* 36:1, 77–93.

Sundberg, Juanita (2006) Conservation Encounters: Transculturation in the “Contact Zones” of Empire. *Cultural Geographies* 13:2, 239–265.

UNDP, United Nations Development Programme (2009) *Human Development Report*. New York: UNDP.

Valkila, Joni & Nygren, Anja (2010) Impacts of Fair Trade Certification on Coffee Farmers, Cooperatives and Laborers in Nicaragua. *Agriculture and Human Values* 27:3, 321–333.

Zimmerer, Karl S. (1993) Soil Erosion and Social (Dis)courses in Cochabamba, Bolivia: Perceiving the Nature of Environmental Degradation. *Economic Geography* 69:3, 312–327.

Tietolaatikko

Mitä yhteyksiä on kahvinviljelyllä ja sademetsien häviämisellä?

Kahvin ihanteellinen kasvualue sijaitsee vähintään 800 metrin korkeudella merenpinnasta.

Laadultaan parhaat kahvit vaativat kuivan kauden ja sadekauden vaihtelun. Varsinkin Keski- ja Etelä-Amerikassa kahvia viljellään usein varjopuiden alla peltometsäviljelyn kaltaisissa olosuhteissa. Sademetsällä tarkoitetaan päiväntasaajan seutuvilla sijaitsevaa kosteaa, ainavihantaa trooppista metsää, jossa sataa suhteellisen tasaisesti vähintään 2000 millimetriä vuodessa. Kaikki trooppiset metsät eivät ole sademetsiä, vaan trooppisia metsiä esiintyy myös puolikosteilla ja kuivilla alueilla. Suurin yksittäinen sademetsäalue on Amazonian sademetsä Etelä-Amerikassa.

Ne sademetsät, joita monet pohjoisen pallonpuoliskon ihmisistä haluavat suojeltavan, sijaitsevat maantieteellisesti eri alueilla kuin merkittävät kahvinviljelyalueet. Sademetsien häviämisen suoranainen syy Latinalaisessa Amerikassa ei ole kahvinviljely vaan soijapavun tuotanto, laajamuotoinen karjatalous, maakeinottelu ja viime aikoina myös öljypalmu- ja energiakasviviljelmät. Silti monet ympäristöjärjestötkin esittävät kampanjoissaan, että avoimilla pelloilla viljeltävän kahvin tieltä hakataan sademetsiä tai että aamukahvissasi kohtaat sademetsän mukissasi.

Kahvinviljely vaikuttaa korkeintaan epäsuorasti sademetsien häviämiseen. Mikäli kahvin pienviljelijät eivät saa kahvistaan käypää hintaa, he saattavat myydä kahvitilansa ja lähteä jopa satojen kilometrien päähän sademetsäalueille raivaamaan metsää maissin ja pavun viljelyyn tai karjatalouteen. Tämä ei kuitenkaan ole kovin todennäköistä, sillä suurimmalla osalla Latinalaisen Amerikan sademetsäalueista on nykyisin niukasti vapaita metsäalueita uudisasukkaiden raivattaviksi.

Ostaessamme reilun kaupan kahvia voimme osoittaa solidaarisuutta Latinalaisen Amerikan pienviljelijöitä kohtaan ja auttaa heitä saamaan paremman hinnan tuotteestaan. Samalla voimme ottaa kantaa kahvinviljelyn ympäristövaikutuksiin, koska reilun kaupan kahvista suuri osa tuotetaan peltometsäviljelyssä varjopuiden alla. Myös torjunta-aineiden käyttöä on rajoitettu. On kuitenkin kyseenalaista, missä määrin reilun kaupan kahvia ostaessamme tuemme *sademetsien* suojelua. Kahvin pienviljelijöiden lähtemistä sademetsäalueille metsänraivaajiksi todennäköisempää on heidän lähtönsä kahvintuotannon vaikeuksien johdosta laittomiksi siirtolaisiksi Pohjois-Amerikkaan. Olisiko siis oikeudenmukaisempaa muotoilla reilun kaupan mainosteksti: "*Puro Fair Trade Coffee: Helping to Save Rainforests*" ("Puro Reilun kaupan kahvi:

Mukana sademetsien suojelussa”) seuraavalla tavalla: ” *Puro Fair Trade Coffee: Helping to Prevent People from Illegal Transmigration Work*” (”Puro Reilun kaupan kahvi: Mukana vähentämässä ihmisten tarvetta osallistua laittomaan siirtotyöhön ”) . Tällainen mainos osoittaisi mielestäni huomattavasti valveutuneempaa näkemystä kahvintuotannon globaaleista yhteiskunnallisista ja ympäristöllisistä kytkennöistä.